

16. Hajdegger M. Put' kazyku / M. Hajdegger; per. s nem. i komm. V. V. Bibihina // Hajdegger M. Vremja i bytie: Stat' i vystuplenija. – M.: Respublika, 1993. – S.259–273.

17. Boychenko M. I. Social problems creation and solving in a knowledge society / M. I. Boychenko // Research Result. Sociology and Management. – 2017. – T.3, Vol.1. – P.58–63.

Bondarchuk B. G., aspirant of the Institute of Higher Education NAPS of Ukraine (Ukraine, Kyiv), bobondarchuk@gmail.com

Ontologization of speech in theories of speech communication and «language games»

In this article attention is focused on the social significance of language and speech and the means of disclosing for this topic is to analyze the works of Ludwig Wittgenstein and John Searle, as well as some other researchers, representatives of analytic philosophy. An important characteristic in the analysis of language is the characteristic of the correlation of language and extra-language reality, the relation of language and human activity. With the inclusion of the term «language games», Wittgenstein emphasizes that language functioning is a process of communicative activity with two of its essential aspects: the use of expressions and their understanding. The intention of the linguistic act to other speech or para-verbal (carried out with non-verbal means) acts implies their dependence on what is called «the background of unspeakable assumptions and practices», as well as «guesses», «thoughts», «views», «desires», «intentions» and other «contextual features of the communicative situation». The point should not be in the problem of explaining the intentionality in terms of language, and, conversely, it is rather in the assumption that language should be explained in terms of intentionality. Language, according to Searle, appears as a special form of development of more primitive forms of intentionality. Yet it seems expedient to abandon vulgar determinism in explaining the number of intentional states according only to the revealed linguistic acts, anticipating their rather significant potential multiplicity.

Keywords: language, speech, speech acts, language games, intentionality, ontology of consciousness, ontology of speech, language creation.

* * *

УДК 316.37:911.3

Колдунов Я. В.,
аспірант кафедри філософії,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя), k9989co@gmail.com

ДИКА ПРИРОДА ЯК СВЯЩЕННИЙ ПРОСТІР

Аналізується проблема дикої природи як священного простору. Метою написання статті є дослідження дикої природи як джерела світоглядних настанов та об'єктів поклоніння соціальних суб'єктів, з'ясуванню її цінності та ролі в становленні соціальності. Посилення антропогенного тиску на природу актуалізує дослідження феномена дикої природи та специфіку її впливу на життєдіяльність суспільства і людини, на формування настанов індивідуальної та суспільної свідомості. Аналізується зміст категоріального коло понять, що віддзеркалюють досліджувану проблему. Це поняття – «природа», «перша природа», «друга природа», «дика природа», «священний простір». Дика природа виступає священним простором, бо є: – джерелом світоглядних настанов та об'єктів поклоніння для соціальних суб'єктів; – в християнській традиції розуміється священним творінням Божим; – виступає «оригіналом» природного ареалу людства; є Музою для натхнення та творчої діяльності людини; – рекреацією для її відпочинку, випробування та відновлення сил.

Ключові слова: дика природа, священний простір, суспільство, людина, світоглядні настанови.

Посилення антропогенного впливу на природу внаслідок індустріального розвитку соціуму обумовило появу кризових екологічних процесів у світовому масштабі. Шістнадцять з 17 найтепліших років в історії людства відбулися саме в 21 столітті. Ця тенденція не тільки загрожуює екосистемам і біорізноманіттю світу, але і являє собою серйозний ризик для світу, безпеки і сталого розвитку. Багато конфліктів в сучасному світі ініціюються, поглиблюються або затягуються саме конкуренцією за обмежені природні ресурси [11]. Зростання темпів виробничої діяльності людства викликало руйнування множини екологічних систем, скорочення біологічного різноманіття, забруднення й виснаження природних ресурсів (повітря, води, землі,

лісів), незворотні кліматичні та ландшафтні зміни — все це актуалізує увагу дослідників до екологічної проблематики і, зокрема, до проблеми дикої природи та формування відношення до неї як священного простору. Певний вклад в осмислення досліджуваної проблеми внесли такі науковці як Л. Грєбер (Linda H. Graber) [1], В. Борейко [2–4], В. Бочарников [5–6], К. Мілтон (K. Milton) [10] та інші. Спираючись на доробок фахівців з осягнення дикої природи, розуміння її атрибутів та із урахуванням сучасних реалій вважаємо слушним з'ясування сутності понятійної конструкції «дика природа як священний простір», що і виступає метою написання статті.

Розширення життєвого простору є природним прагненням усіх організмів і людина не є виключенням. На протязі всієї історії людства відбувався процес освоєння дикої природи і створення штучного світу, який до останніх століть поступався за масштабами природному навколишньому середовищу. Невід'ємними атрибутами сучасного соціуму виступають вже штучна інфраструктура та віртуальний світ. Прагнення до комфортності, гонка за часом в повсякденному житті ведуть до того, що життя сучасної людини проходить все більшою мірою в середовищі техногенних ландшафтів і штучних матеріалів. Але це ж загострює необхідність спілкування людини з першою, дикою природою, першеприродним середовищем існування.

Яку роль для сучасної людини грає дика природа? Спочатку з'ясуємо зміст основних категорій досліджуваної проблеми. Тлумачення природи у широкому сенсі – це органічний і неорганічний матеріальний світ, Всесвіт у всій сукупності і різноманітті його форм. У вузькому розумінні природа – це те, що не створене людиною. В такому тлумаченні природне протиставляється штучному. Природа в буденному розумінні – сукупність повсякденних умов існування людства, природне оточення людини: ліси, поля, гори й степи, річки, моря, океани, клімат, флора й фауна. Поширеним є використання понять «перша природа» та «друга природа». Останнім терміном позначають все, що є результатом перетворювальної діяльності людини, створено людиною і існує завдяки її впливу чи втручанню. Якщо розуміти дику природу як першу природу, то визначення дикої природи тогожне таким категоріям як буття, реальність, універсум, космос, які не включені в простір людської життєдіяльності.

Зміст поняття «дика природа» можна розуміти як простір, де людина не впливає на природні процеси, де природа саморегулюється і в якому існуюче біологічне різноманіття змінюється лише під впливом внутрішніх чинників. «Дика природа» – це «незаймана природа», «первісна природа», яка не відчуває антропогенного впливу на своє функціонування. Основними характеристиками дикої природи вважають її свободу і природність. Атрибутами дикої землі, які вносять вклад в її свободу є: 1) ступінь можливості для усамітнення землі; 2) віддаленість землі від цивілізаційного простору; 3) ступінь можливості екологічних процесів залишатися поза контролем людини. Атрибути, які вносять вклад в природність дикої землі, є: 1) ступінь збереження первісного природного складу; 2) можливість залишатися дикій природі незмінною

незважаючи на штучний характер перетворювальної активності людини; 3) рівень незабрудненості дикої природи відходами та сміттям сусідніх цивілізацій [9, с. 90–91]. Відсутність людського контролю над певною територією, і тимчасова нетривала присутність людини, яка не залишається там, характеризують статус дикої природи. До виникнення масштабної екологічної кризи вважалося, що людина може безмежно користуватися ресурсами природи для розширення своїх можливостей. Природа розглядалась як комора для промислового зростання та необхідна умова виробничої активності людини, для відтворення нею штучного навколишнього середовища та задоволення власних потреб. На сучасному етапі основним джерелом протиріч людини з природним середовищем виступають її матеріальні потреби і інтереси, прагнення максимально вичавити з природи все, що їй необхідно для своєї життєдіяльності. Оскільки інтереси і потреби людини весь час зростають, розширюються, а можливості освоєної вже природи задовольняти їх небезмежні, то людина, чим далі, тим більшою мірою прагне використовувати потенціал дикої природи. Екологічні негаразди сучасності актуалізували необхідність формування відношення до дикої природи як до священного простора. Які ж підстави щодо цього можна виокремити? Зазначимо, що поняття «святе» і «священне» близькі за значенням і можуть бути атрибутом одного і того ж предмета, в даному випадку – дикої природи. Можливо тлумачити співвідношення «святого» і «священного» і як засіб і мету. Тлумачення дикої природи як священного простору має, перш за все, релігійне підґрунтя. Святим є творіння Богом природи і не викликає сумнівів, що існування природи передувало появі людини, яка з перших кроків своєї активності почала процес соціалізації природи. Згідно такому підходу дика природа як священний простір має онтологічний статус. Висловлюється думка, що потрібно бачити природу вже як священну і визнати, що її святість залежить від того, що вона розглядається як окрема від людства [10]. Атрибут «священне» підкреслює відокремленість дикої природи від мирського, меркантильного і підкреслює необхідність особливого до неї відношення, як такого, що належить до сфери Божественного і має благодатні властивості. Ареали дикої природи – це земні версії порядку і вдосконалення, де людина може найбільш повно «перевтілитися». Дика природа представляє землю такою, якою вона була на початку свого існування, відразу після створення Богом. Первозданна, дика природа є також образом відновлення Образа Божого, порядком, як зазначається в християнській традиції, занепалого світу. На відміну від Едему (Сад спокою, невинності і легкої праці) дика природа є місцем постійної боротьби, тяжкої, але такою, що все ж облагороджує. Стародавній Едем представляв потребу доіндустріальної людини в образі домашнього комфорту, здатного підтримати її в повсякденному тяжкому житті [1]. Дика природа тлумачиться як Лик Бога, як традиційна тріада істини, добра та краси. І саме на лоні дикої природи Будда, Мойсей, Ісус та інші великі мислителі та вчителі знайшли своє просвітлення, бачення і осяяння [4, с. 131] – Дика природа розглядається як святе місце, бо вона містить «ієрофанії» (місця жертвовного шанування) та містичні

властивості. Вона є місцем очищення людини від мирських вад та нікчемних спокус, можливістю зануритися в досконалий, гармонійний світ (нехай тільки на уїк–енд або у відпустці) і виринути очищеним.

Прагнення людини до порядку також спонукає її розглядати дику природу як священний простір, в якому панує гармонія, досконалість та системність. Етика дикої природи – це аксіоматична система почуттів і переконань. Подібно до всіх аксіоматичним системам, вона організована пірамідально, з головним доводом на вершині і з колом значень біля основи. Порядок є не меншою мірою справою рук людини, ніж природи, тому порядок дикої природи може бути натхненням і дією для людини [1]. Ареали та прояви дикої природи виступають священним простором як національні символи і слугують ідентифікації певної країни, етносу, особистості. Слушною є думка, що виникнення суспільного інтересу до дикої природи стає важливою рисою сучасного стандарту життя, і все частіше це здійснюється через пам'ять, міф, символи. Символ полегшує засвоєння складних положень шляхом заміщення простими знаками, що легко та швидко запам'ятовуються. Заповідні об'єкти дикої природи стають патріотичними, етичними, культурними, релігійними, духовними символами регіону, держави, народу [4, с. 135]. Зазначимо, що в країнах, які мають значні території дикої природи, зберігаються традиційні вірування в сили природи. Так, в Камеруні, де зберігається чи не найбільше в світі біологічне різноманіття флори та фауни, і в 21 столітті близько 6% населення – прихильники традиційних африканських вірувань (анімізм, фетишизм, культ сил природи тощо) [12].

Дика природа виступає естетичним феноменом саме в неодомашньому, некультивованому, нецивілізованому, неслухняному форматі. Дика природа викликає естетичні яскраві почуття та переживання й обумовлює специфічне духовне, чуттєве ставлення більшості людей до неї, яке є вільним від повсякденної практичної потреби. Дика природа викликає бажання побачити, послухати, побувати ще раз в священному просторі краси, величі, вона дає людині натхнення в її творчій активності. Кращі письменники і художники різних часів і народів оспівували естетику дикої природи. Такі художні школи як американська «Школа річки Гудзон», канадська – «Школа «Групи Семи», давньокитайська – «Гори–води» вихваляли незайману людиною дику природу, що виступала Музою, натхненням для їх творчості [3].

Простір дикої природи виступає як священний, бо виступає «оригіналом» природного ареалу людства і потребує збереження, формами якого виступають як радикальна, абсолютна заборони втручання людини, так і ефективна заповідна природоохоронна діяльність соціальних суб'єктів. На жаль, сьогодення свідчить про загрозу знищення значної кількості об'єктів як дикої природи [7], так і природного навколишнього середовища взагалі. Збереження недоторканності дикої природи передбачає, зокрема, використання нових джерел енергії, які не пов'язані з викидами CO₂. Але, наприклад, частка всіх альтернативних джерел енергії (енергія сонця, вітру і біомаси) в структурі виробництва електроенергії в Україні за 5 міс. 2017 р. становила

лише 1,1%, поновлених і безвуглецевих джерел енергії [8]. Тому наступ на священний простір дикої природи поки ще не зупинено.

Підсумовуючи, зазначимо наступне. Дика природа – це простір, де людина не впливає на природні процеси, де природа саморегулюється і в якому існує біологічне різноманіття змінюється лише під впливом внутрішніх чинників. Основними характеристиками дикої природи виступають її свобода і природність. Дика природа виступає священним простором, бо є: – джерелом світоглядних настанов та об'єктів поклоніння для соціальних суб'єктів; – в християнській традиції розуміється священним творінням Божим; – виступає «оригіналом» природного ареалу людства; є Музею для натхнення та творчої діяльності людини; – рекреацією для її відпочинку, випробування та відновлення сил.

Перспективи подальших пошуків у зазначеному напрямі полягають у з'ясуванні принципів взаємодій дикої природи та культурних ландшафтів в сучасному соціумі.

Список використаних джерел

1. Грєбер Л. Дикая природа как священное пространство / Л. Грєбер. – Киев: Киевский эколого-культурный центр, 1999. – С.1–56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoethics.ru/old/b04/>
2. Борейко В. Е. Божественное в дикой природе: попытка анализа и религия охраны природы / В. Е. Борейко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoethics.ru/old/m02/>
3. Борейко В. Е. Абсолютная заповедность и эстетика дикой природы / В. Е. Борейко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2014/01/int_book1_wildzap_2013.pdf
4. Борейко В. Е. Эссе о дикой природе / В. Е. Борейко. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2000. – 148 с. (Серия: Охрана дикой природы. Вып.16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2013/01/esse555.pdf>
5. Бочарников В. Н. Общественная наука о «дикой природе». Тематический обзор. Часть 1 / В. Н. Бочарников [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschestvennaya-nauka-o-dikoy-prirode-tematicheskii-obzor-chast-1>
6. Бочарников В. Н. Общественная наука о «дикой природе». Тематический обзор. Часть 2. / В. Н. Бочарников [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschestvennaya-nauka-o-dikoy-prirode-tematicheskii-obzor-chast-2/>
7. Майже половина об'єктів дикої природи ЮНЕСКО під загрозою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-39626919>
8. Сіденко В. Питання санкцій в форматі «двадцятки» йде в тень / В. Сіденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/ukraine/intervyu-s-ekonomistom-centra-razumkova-vopros-sankciy-v-formate-dvadcatki-uhodit-v-ten-1034793.html>
9. Aplet G. H. Indicators of Wildness: Using Attributes of the Land to Assess the Context of Wilderness / Gregory Aplet, Janice Thomson. Mark Wilbert // USDA Forest Service Proceedings RMRS-P-15-VOL-2. 2000. – P.89–98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wilderness.net>
10. Milton K. Nature is always sacred/ Kay Milton // Environmental Values. – The White Horse Press, Cambridge, UK, 1999. – Том 8, №4. – P.437–449.
11. Strategic Report: Environment, Peace and Security: A Convergence of Threats. December 2016: UNEP Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unep.org
12. Cameroon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/cm.html>
2. Boreyko V. E. Bozhestvennoe v dikoy prirode: popytka analiza i religiya ohrany prirody / V. E. Boreyko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ecoethics.ru/old/m02/>
3. Boreyko V. E. Absolyutnaya zapovednost i estetika dikoy prirody / V. E. Boreyko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2014/01/int_book1_wildzap_2013.pdf
4. Boreyko V. E. Esse o dikoy prirode / V. E. Boreyko. – K.: Kievskiy ekologo-kulturniy tsentr, 2000. – 148 s. – (Ceriya: Ohrana dikoy prirody. Vyip.16) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2013/01/esse555.pdf>
5. Bocharnikov V. N. Obschestvennaya nauka o «dikoy prirode». Tematicheskii obzor. Chast 1 / V. N. Bocharnikov [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschestvennaya-nauka-o-dikoy-prirode-tematicheskii-obzor-chast-1>
6. Bocharnikov V. N. Obschestvennaya nauka o «dikoy prirode». Tematicheskii obzor. Chast 2 / V. N. Bocharnikov [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschestvennaya-nauka-o-dikoy-prirode-tematicheskii-obzor-chast-2/>
7. Mayzhe polovina ob'ektiv dikoyi prirodi YUNESKO pid zagrozoyu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-39626919>
8. Sidenko V. Pytannya sankcij v formati «dvadcatki» jde v tin' / V. Sidenko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.segodnya.ua/ukraine/intervyu-s-ekonomistom-centra-razumkova-vopros-sankciy-v-formate-dvadcatki-uhodit-v-ten-1034793.html>
9. Aplet G. H. Indicators of Wildness: Using Attributes of the Land to Assess the Context of Wilderness / Gregory Aplet, Janice Thomson. Mark Wilbert // USDA Forest Service Proceedings RMRS-P-15-VOL-2. 2000. – P.89–98. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://wilderness.net>
10. Milton K. Nature is always sacred/ Kay Milton // Environmental Values. – The White Horse Press, Cambridge, UK, 1999. – Tom 8, №4. – P.437–449.
11. Strategic Report: Environment, Peace and Security: A Convergence of Threats. December 2016: UNEP Report [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: www.unep.org
12. Cameroon [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/cm.html>

References

1. Greber L. Dikaya priroda kak svyashchennoe prostranstvo / L. Greber. – Kiev: Kievskiy ekologo-kulturniy tsentr, 1999. – S.1–56. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ecoethics.ru/old/b04/>

Koldunov Y. V., graduate student of the Philosophy Department, Zaporizhzhia National University (Ukraine, Zaporizhzhia), k9989co@gmail.com

Wilderness as a sacred space

The problem of wilderness as a sacred space is analyzed. The goal of the article is to study the wilderness as a source of worldview attitudes and objects of worship for social subjects, to clarify the value of wildlife and its role in the development of sociality. The content of categories reflecting the problem under investigation is analyzed, namely, concepts – «nature», «first nature», «second nature», «wilderness», «sacred space». Wilderness is a space where man does not influence natural processes where nature is self-regulated and in which the existing biological diversity varies only under the influence of internal factors. Wilderness acts as a sacred space, because: – it is a source of ideological guidance and objects of worship for social subjects; – wilderness is understood as the sacred creation of God in the Christian tradition; – wilderness acts as the «originals» of the natural habitat of humanity, the necessary condition and the basis for the production of goods and services; wilderness is also a Muse for inspiration and creative activity of a person, a recreation for the rest of man, testing and restoring his strength.

Keywords: wilderness, sacred space, society, man, world outlook.

* * *

УДК 248.154:141.7(045)

Ішук Н. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціології, Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця (Україна, Київ), Ishchuknb@gmail.com

ЛІТУРГІЯ ЯК ЗУСТРІЧ

З феноменологічних позицій розглянута літургія. На прикладі парадигмальних зустрічей, що їх описує Біблія, виявляються їхні основні характеристики з позиції наповненості життям людини. Означені атрибути розглядаються в контексті Божественної Літургії як Трапези Ісуса Христа.

Ключові слова: «буття перед», «буття з», поклик, прихід, зустріч, трапеза, койнонія, діалог, благодаріння.